

Davor Marko

Zar na zapadu postoji neki drugi Bog?: stereotipi i predrasude u medijima prema islamu

Media plan institut, Sarajevo, 2009., 221 str.

Knjiga Davora Marka "*Zar na zapadu postoji neki drugi Bog?: stereotipi i predrasude u medijima prema islamu*" rasprava je o položaju islama i odnosu prema njemu u Europi i Balkanu. U tom odnosu se očitavaju elementi "islamofobije" koja počiva na stereotipima i predrasudama u medijima. Knjiga sadrži 221 stranicu teksta i sastoji se od uvodnog dijela, četiri poglavlja, zaključka, popisa literature i recenzije.

U uvodnom dijelu (*Razum i emocije*) autor napominje kako su mediji u Bosni i Hercegovini i na zapadnom Balkanu izvještavanjem o islamu doprinijeli da on bude onaj "drugi" na osnovu kojeg ostali grade svoj identitet. Elementi "islamofobije" i širenja negativnih slika o islamu dio su vala buđenja nacionalne svijesti kod balkanskih naroda i prisutni su i ranije u njihovoj tradiciji. Odnedavno su ti elementi prisutni i na globalnoj razini i povezani su primjerice s imigracijom muslimana u zapadnoj Europi i valom ksenofobije. Prema Marku, iskazana "islamofobija" je isključivo **politički projekt** koji počiva na nekoliko problematičnih generalizacija, kojima doprinosi negativna percepcija islama u medijima.

U prvom dijelu knjige (*Novi trendovi i stare zamke u odnosima na svjetskoj sceni*) autor opisuje osnovne teorijske postavke, pojmove i globalni okvir u kojem nastaje fenomen "islamofobije". Ovdje je prije svega riječ o međunarodnim odnosima nakon Hladnog rata i rastakanju bipolarnog svijeta padom komunizma u unipolarni (dominacija vrijednosti Zapada i SAD-a i imperijalizam) ili multipolarni svijet (civilizacijske i kulturne razdjelnice i "sukob civilizacija" u ključu Samuela Huntingtona). U takvom svijetu značajnu ulogu igraju višedimenzionalni procesi globalizacije, potraga za kolektivnim identitetima (nacionalnim, kulturnim, etničkim, religijskim, itd) te buđenje religije i njezin ulazak u javnu sferu kao odgovor na društvene probleme. U slučaju islama, on je odgovor na sekularizam i vrijednosti Zapada i neuspjeh projekta liberalnog nacionalizma i arapskog socijalizma, a takav islamski aktivizam se povezuje s ekstremizmom i fundamentalizmom, pogotovo nakon terorističkih napada na New York. Pri tome, prikaz muslimana u zapadnim medijima doprinosi negativnom odnosu javnosti prema islamu, uz generalizacije, stereotipe i predrasude, što stvara fobije i diskriminaciju prema muslimanima.

U drugom dijelu knjige (*Paradigma paralelnih svjetova: islam po sebi i islam kako ga drugi vide*) autor prikazuje povijesni kontekst nastanka, razvoja i širenja islama kao monoteističke religije od sedmog stoljeća do današnjice. Opisuje osnovne pojmove i centralne osobe islama (Muhammed, Ali), sukobe islama i Europe tijekom povijesti, te neke interne probleme prilagodbe islama modernoj epohi (demokratizacija, ljudska prava). Na kraju drugog dijela daje primjere tema koje ilustriraju odnos Zapada i islama (orijentalizam, selafizam/vehabizam i “afera Rushdie”) te opisuje fenomen “islamofobije” i različite vrste diskriminacije koje su u Europi prisutne prema muslimanskim imigrantima.

U tećem dijelu knjige (*Bosna i Hercegovina: kako se dijelila ničija zemlja*) Marko opisuje povijesni kontekst dolaska islama u Bosnu i Hercegovinu, kontroverze oko prihvatanja islama kod lokalnog stanovništva pod vladavinom Turaka Osmanlija, te tumačenja i nesuglasice o ulozi Crkve bosanske u tom procesu. Također, opisuje položaj muslimana u 20. stoljeću u okviru Jugoslavije, uključujući valove re-islamizacije u tom kontekstu, kao i antimuslimansku propagandu srpskih i hrvatskih političara i medija uoči rata, etnopolitiku u Bosni i Hercegovini tijekom 90-ih koja je dovela do ratnih zločina i genocida, te sadašnju perspektivu bosanskih (autohtonih europskih) muslimana u problematičnoj svakodnevnici Bosne i Hercegovine.

U četvrtom dijelu knjige (*Medijska prezentacija stvarnosti*) autor se bavi izvještavanjem medija pod utjecajem novih medijskih trendova koji uključuju pitanja razvoja masovnih medija, utjecaja globalizacije na medije, komercijalizacije medija, medijskog vlasništva i diskursa medijskog izvještavanja (posebice nakon terorističke prijetnje). Ovaj dio bavi se i odnosom medija prema različitostima u društvu u kojem je društveni kontekst značajan faktor odnosa prema manjinama i prema “drugom”. Ovaj dio završava rezultatima istraživanja iz 2007. godine o izvještavanju medija u Bosni i Hercegovini o religijama i religijskim temama koje je proveo Istraživački centar Media plan instituta i Medijskih inicijativa iz Sarajeva. Rezultati pokazuju da je prisutno kampanjsko izvještavanje koje se bazira na interesima i afinitetima ciljane skupine pojedinih medija, da je negativna prezentacija posebice prisutna prema islamu, te da je prisutno parcijalno potenciranje ugroženosti pojedinih vjera u Bosni i Hercegovini u dnevnim novinama.

U petom dijelu knjige (*Tretman islama u štampanim medijima Bosne i Hercegovine*) Marko predstavlja vlastito istraživanje o islamu u tiskanim medijima Bosne i Hercegovine. Navodi razdoblje, uzorak i metodologiju istraživanja te izvještava o rezultatima analize sadržaja. Sumarno, islam je najzastupljeniji u “Dnevnom avazu”, najzastupljeniji izvori/autori priloga su agencije i novinari potpisani imenom i prezimenom, a najzastupljenije novinarske vrste su vijesti i izvještaji. Najviše priloga o islamu odnosilo se na teritorij Bosne i Hercegovine, zatim na Europu i svijet, a najmanje na regiju zapadnog Balkana. Najzastupljeniji subjekt priloga o islamu je muškarac, zatim zajednica, organizacija, vladine institucije i ostali, dok je najzastupljeniji kontest o islamu bio politički, pa teološki i širi društveni kontekst. Najviše priloga o islamu imalo je negativan sadržaj, zatim neutralan i pozitivan, a

najzastupljenija orijentacija prema subjektu/temi priloga bila je neutralna, a zatim pozitivna i negativna.

Zaključno, Davor Marko upozorava kako su upravo sličnosti monoteističkih religija doprinijele sukobima između kršćanstva, judaizma i islama te da su kod svih njih u počecima prisutna, osim objave Božje riječi, i politička rješenja koja će odrediti odnose u zajednici i društvu. Rasprava o politizaciji islama u suvremenim okolnostima posljedica je revolucije u Iranu i pada komunizma, nakon kojeg Zapad nalazi probuđeni islam kao onaj "drugi" koji je u sukobu s njegovim liberalno-demokratskim vrijednostima. To je pogotovo naglašeno u kontekstu problema integracije imigranata muslimanskog podrijetla u državama Europe i terorizma u globalnom kontekstu, što je doprinijelo da negativna slika o islamu bude ispunjena generalizacijama i stereotipima, posebno pod utjecajem medija. Stoga naglašava kako je potrebna dobra volja da jedni od drugih nauče više i da budu u dijalogu shvaćenom u najširem smislu te riječi.

U kontekstu suvremenih interpretacija islama u javnosti i medijima, a pogotovo s obzirom na recentne događaje prosvjeda i oružanih sukoba u islamskom svijetu (primjerice Libija ili Egipat) koji su naznaka četvrtog vala demokratizacije autoritarnih režima, ova knjiga pruža značajan resurs za razumijevanje i interpretaciju poslanja i položaja islama u lokalnom kontekstu i globalnom okruženju, u kojem je važno naznačiti njegovu raznolikost i vrijednosti koje su sadržane i u ostalim abrahamskim monoteističkim religijama.

Goran Goldberger